

PRECEDENS A OSTATNÉ PRAMENE PRÁVA V ANGLICKU A V USA

JUDR. RUDOLF KASINEC
UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVE
PRÁVNICKÁ FAKULTA
KATEDRA TEÓRIE PRÁVA A SOCIÁLNYCH VIED

Abstrakt

Tento príspevok sa zaoberá prameňmi práva, ktoré pôsobia v právnych systémoch Anglicka a USA. Obe krajiny sú základom anglo-amerického právneho systému. Pramene práva oboch štátov majú spoločné základy, z ktorých je najvýznamnejším precedens, ktorý v nich pôsobí. Precedens tu efektívne funguje spolu s ďalšími prameňmi práva. Stručná charakteristika prameňov práva v anglo-americkom právnom systéme môže slúžiť ako vzor pre postupné začleňovanie ďalších prameňov do kontinentálneho systému práva, ktoré tu zastávajú len podpornú funkciu k zákonu.

KASINEC, Rudolf. Precedens a ostatné pramene práva v Anglicku a v USA. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, roč. 3, 2011, č. 5, s. 115-127.

Úvod

Právo spolu s prameňmi práva sa neustále vyvíjajú. Súčasné právo je charakteristické právnym pluralizmom, ktorý pôsobí aj na postavenie prameňov práva. V štátoch patriacich do kontinentálneho právneho systému sa postupne presadzujú pramene práva, ktoré boli donedávna považované len za pomocné. Najmä precedens v budúcom právnom vývoji má predpoklad presadiť sa a spolu so zákonom pôsobiť ako primárny prameň kontinentálneho práva. Vzťah zákona a precedensu sa dlho vyvíjal v anglo-americkom právnom systéme. Zákon a precedens tu pôsobia ako primárne pramene práva a v posledných rokoch neustále narastá význam zákona.

Pri charakteristike právneho systému common law každému právnikovi napadne slovíčko precedens a s ním spojená tvorba práva. Precedens však nie je jediným prameňom práva v tejto právnej kultúre. „Sudcovské právo je najtypickejším znakom anglo-americkéj právnej kultúry, avšak sudcovské právo nie je ani jediným, ani prevažujúcim prameňom práva, nehovoriac už vôbec o tom, že by azda bolo prameňom najvyššej právnej sily. V súčasnej dobe je v každom právnom poriadku common law mnoho zákonov, ktoré sú prameňom práva a majú v každom prípade väčšiu právnu silu, ako má sudcovské právo.“¹

¹ KÜHN, Zdeněk – BOBEK, Michal – POLČÁK, Radim. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006, s. 13.

1. Pramene anglického práva

Pre postavenie precedensu ako základného prameňa práva v anglo-americkom systéme práva je dôležité poznať postavenie v krajine, v ktorej vznikol a naďalej pôsobí ako stavebný prvok právneho systému. Precedens však nie je jediný prameň práva vyskytujúci sa v anglickom práve. Nachádzajú sa tu i ďalšie pramene, ktoré ovplyvňujú právny mechanizmus v tomto štáte. Vzťah precedensu k ostatným prameňom, jeho špecifické znaky v anglickom práve sú najdôležitejšie body pre jeho identifikáciu ako prameňa práva v Anglicku.

„Dôležitým znakom každého právneho systému je povaha prameňov práva, poznanie právnych noriem. V anglickom práve sú to pramene, ktorých základom sú precedensy a na ne nadväzujúce pravidlá legislatívne, ako aj obvyčaje a navyše za prameň sa považuje aj právnická literatúra.“²

1.2. Precedens a jeho charakteristika v Anglicku

„Anglicko je krajinou nepísaného práva, kde štýlotvorným prameňom je súdny precedens. Precedens nie je výlučným prameňom práva, ale je prameňom, ktorý je pre anglické právne myslenie charakteristickým. Jeho podstatou je to, že rozhodnutie vyššieho súdu, ktorý je oprávnený vydávať precedensy, sa stáva záväzným v prípade analogických prípadov, blízkych v skutkových okolnostiach a právnych princípoch aj pre budúcnosť. Tým sa vlastne stáva prameňom práva. Táto skutočnosť sa odráža v povahe právnej normy v anglickom práve, ktorá je kauzistická.“³

Presadenie precedensu ako primárneho prameňa práva v Anglicku si vyžiadalo niekoľko storočí. Dôležitá pri začleňovaní precedensu ako prameňa práva bola doktrína záväzného precedensu. Jej podstatou je zásada, že sudca, ktorý rozhoduje daný prípad, je povinný rešpektovať rozhodnutie už vydané v danej veci. Táto kľúčová zásada pre fungovanie precedensu sa v praxi uplatnila až v 19. storočí, keď došlo k reorganizácii súdnictva a vytvoreniu zbierok obsahujúcich vydané súdne rozhodnutia. Bolo nutné vytvoriť určité pravidlá použitia tohto prameňa práva v anglickom práve. „Právna veda vysvetľuje pravidlo precedensu týmito princípmi:

1. Rozhodnutia vynesené Snemovňou lordov⁴ sú záväznými precedensmi pre všetky súdy.

² ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Žilina : Poradca podnikateľa, spol. s r. o., Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 99.

³ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 98.

⁴ Bližšie pozri: HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 76.

2. Rozhodnutia prijaté Odvolacím súdnym dvorom⁵ sú záväzné pre všetky nižšie postavené súdy a s určitými výnimkami aj pre samotný tento súd.
3. Rozhodnutia prijaté Vysokým súdnym dvorom⁶ sú záväzné pre nižšie súdy, nie však pre jednotlivé oddelenia Vysokého súdneho dvora.⁷

„Treba zdôrazniť, že záväzné precedensy vytvárajú len rozhodnutia vyšších súdov (Najvyššieho súdneho dvora a Snemovne lordov); rozhodnutia nižších súdov záväzné precedensy nevytvárajú, zvyčajne sa ani nezaznamenávajú, ale môžu pôsobiť silou presvedčivosti.“⁸ Pri tvorbe precedentného práva je dôležitá súdna hierarchia. Úprava vzťahov medzi jednotlivými súdmi na rozličných stupňoch pomáha pri posudzovaní záväznosti vydaného rozhodnutia. „Čo musíme mať na pamäti, že nie všetky precedensy sú záväzné. Lebo pokiaľ existujú precedensy, ktoré záväzné sú, musia existovať aj také, ktoré záväzné nie sú. Tieto sa nazývajú presvedčivé precedensy (persuasive precedents).“

Presvedčivé precedensy vznikajú ako:

- a) Rozhodnutia nižších súdov, ktoré nie sú záväzné. Ale môžu byť presvedčivé.
- b) Rozhodnutia Najvyššieho súdu v prvom stupni (v tzv. skúšobnej fáze) majú presvedčivú povahu pre neskoršie prípady na Najvyššom súde.
- c) Rozhodnutia súdneho výboru Štátnej rady.
- d) Rozhodnutia škótskych a severoírskych súdov.
- e) Rozhodnutia iných súdov v rámci systému common law (mimo anglického práva).⁹

Precedens ako typický prameň anglického práva si vyžaduje dôkladnú charakteristiku jeho pôsobenia v anglickom práve. „V anglickom práve sa pojem 'precedens' vzťahuje na dva podnety, ktoré sú úzko prepojené. V širšom slova zmysle precedens zahŕňa úpravu predchádzajúcich (predošlých) súdnych rozhodnutí ako autoritatívnych rozhodnutí vydaných v súlade s právom, ktoré môže slúžiť ako dobrý právny dôvod na následné rozhodnutia. V užšom zmysle slova precedens (reprezentovaný zásadou stare decisis) vy-

⁵ Bližšie pozri: HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 76.

⁶ Bližšie pozri: HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 72.

⁷ HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 79.

⁸ Tamtiež, s. 79

⁹ http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199282500/hollandwebb_chap05.pdf, dostupné 17.11.2010

žaduje, aby sudcovia v podobných sporoch zaručene aplikovali predchádzajúce rozhodnutia, ktoré vydali vyššie súdy, ako všeobecne záväzné.¹⁰

Aby mohli sudcovia aplikovať precedensy ako pramene práva, je dôležité, aby sa vyskytovali v určitej forme, v ktorej budú uložené. „Precedensy sú evidované v rôznych zbierkach, oficiálnych i neoficiálnych, z nich najznámejšie sú Law reports,¹¹ Law of England. Častejšie sa objavujúce precedensy vytvárajú tzv. leading cases (hlavné prípady pre určitú vec).“¹² Tieto zbierky obsahujú dôležité prípady, ktoré sú vyberané radou, spracúvané právnikmi a odsúhlasené sudcami, ktorí sa podieľali na rozhodovaní v daných sporoch.

1.3. Ostatné pramene anglického práva

Postavenie precedensu a jeho vzťah k ostatným prameňom anglického práva je najdôležitejšie pre poznanie právneho systému, ktorý je súčasťou anglo-americkéj právnej kultúry. Právny systém v Anglicku nie je postavený len na precedense ako jedinom prameni práva. „Pramene anglického práva môže teda triediť takto:

1. Právo sudcovské (judge-made law, case law);
2. Právo zákonné (legislation, statute law, enacted law);
3. Právo obyčajové (custom);
4. Právna literatúra (legal writings).“¹³

1.3.1. Zákon v anglickom práve

Anglické zákonodarstvo sa zrodilo z výnosov kráľa. Jeho úlohu sčasti preberá v priebehu 14. a 15. storočia parlament. Zákony vydávané panovníkom alebo parlamentom mali verejnoprávnú povahu, zákony súkromnoprávnej povahy sa vyskytovali ojedinele.¹⁴ V tomto období neexistovala kodifikácia práva. Snahy o kodifikáciu sa objavujú až v 19. storočí a pokračujú až do polovice 20. storočia¹⁵.

¹⁰ BELL, John. Sources of Law. Electronic Journal of Comparative Law in P. Birks (Ed.), *English Private Law, I* (2000) p. 1, 29. However, see report on Australia (Kirby); Ewoud Hondius, Precedent and the Law, vol. 11.3 *ELECTRONIC JOURNAL OF COMPARATIVE LAW*, (December 2007), p. 8. Dostupné na: <http://www.ejcl.org/113/article113-3.pdf>.

¹¹ Od roku 1865 ich vydáva Council of Law Reporting.

¹² TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 99.

¹³ KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 1995, s. 95.

¹⁴ V období tudorovského absolutizmu to boli zákony – napr. zákon o vynálezoch (1623), zákon regulujúci autorské práva (1709).

¹⁵ Neúplná kodifikácia sa uskutočnila po roku 1860, a to tzv. consolidation acts, ktoré obsahovali kompilácie značnej skupiny zákonov v jednom dokumente. Niektoré

V 20. storočí v Anglicku narastá význam zákonnej tvorby práva. V období po vypuknutí 1. svetovej vojny vzrástol počet zákonov vydávaných anglickým parlamentom. Zákon sa tu však naďalej presadzoval veľmi zložito. „Zákon sa nepovažuje za normálnu formu vyjadrenia práva, predpokladom jeho integrácie je až jeho výklad súdom.“¹⁶

„V dôsledku existencie sudcovského práva majú však zákony špecifickú povahu v porovnaní so zákonmi v kontinentálnom systéme, pričom súdy s týmito zákonmi zaobchádzajú špecifickým spôsobom.“¹⁷ Sudca je povinný rešpektovať zákony ako pramene práva a pri rozhodovaní v konkrétnej veci rozhoduje v súlade s nimi.

1.3.2. Právna obyčaj a anglické právo

Okrem precedensov a zákonov sa medzi prameňmi práva v Anglicku vyskytujú i právne obyčaje. Ich súčasný význam je v anglickom práve len druho- a ich použitie v reálnom živote je výnimočné. V minulosti však zastávali pozíciu najvýznamnejšieho prameňa.

„Právne obyčaje sa delia na všeobecné (general customs) a miestne (local). Zatiaľ čo všeobecné právne obyčaje, pôvodne nazývané tiež customs of the realm, boli v priebehu stáročí absorbované právom písaným, či išlo o case law, equity alebo zákon, prípadne medzinárodné zmluvy, tak miestne obyčaje sú stále ešte pri živote. Samozrejme, len vo veľmi malom množstve, pretože ich tiež veľké množstvo bolo zrušených alebo adoptovaných zákonom, prípadne sa stali súčasťou case law. Aby mohli byť miestne obyčaje považované za záväzné, teda za právne obyčaje, musia mať určité charakteristiky a spĺňať určité podmienky: mali by byť vo svojom druhu výnimkou z common law a mali by byť obmedzené iba na určité miesto, prípadne skupinu osôb.“¹⁸

Napriek vytlačeniu právnej obyčaje spomedzi primárnych prameňov práva precedentným právom a zákonom zastávajú obyčaje významnú úlohu v historickom vývoji prameňov práva. Obyčaj ako prameň práva stále zohráva významnú úlohu v práve medzinárodnom a v tradičných a náboženských právnych kultúrach.

zbierky sa pokúsili spojiť písané a nepísané sudcovské právo v jednom diele (napr. Property acts, 1922 – 1925 tvorí ho deväť častí).

¹⁶ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 100.

¹⁷ KÜHN, Zdeněk – BOBEK, Michal – POLČÁK, Radim. *Judikatura a právní argumentace: Teoretické a praktické aspekty práce s judikaturou*. Praha : Auditorium, 2006, s. 13.

¹⁸ BUCHVALDEK, Jiří. Právní obyčej v Anglii a ve Skotsku. *COMMON LAW REVIEW*, Issue 1 – The British Constitution. Dostupné na: <http://review.society.cz/>.

1.3.3. Právna literatúra v Anglicku

Právna literatúra je považovaná v anglickom práve za druhoradý prameň práva, prípadne sa za prameň práva vôbec nepovažuje. Anglickí autori chápu právnu literatúru vo význame „legal writings“ ako pramene práva, ale za jeho základ pokladajú len viacero dôležitých právnických diel vytvorených pred mnohými storočiami. Medzi najznámejšie sa zaradzujú *De Legibus* od Ranulfa de Glanvill (koniec 12. storočia); Bractanove dielo *De Legibus et Consuetudinibus Angliae* (polovica 13. storočia); Littetonovo dielo *The Tenures* (polovica 15. storočia); *The Institutes* od Sira Edwarda Coeka (1628 – 1641) a Blackstonove *Commentaries* (1765). Dnešná právnická literatúra nemá charakter prameňa práva, ale funguje len ako oporný informačný zdroj, ktorý slúži na orientáciu v danej problematike.

2. Pramene práva USA

Ďalším štátnym celkom s dominanciou sudcovskej tvorby práva sú USA. Spojené štáty americké prevzali do svojej ústavy Montesquieho koncepciu trojdelenia štátnej moci na zákonodarnú, výkonnú a súdnu a aplikovali ju na svoje štátne orgány. Každý z najvyšších štátnych orgánov v USA má rovnako silné postavenie, čo umožňuje dôležitá zásada brzd a protiváh (checks and balances). V USA sa presadil súdny systém podobný anglickému s určitými špecifickými zmenami. Právo je v USA definované ako „súbor pravidiel správania alebo chovania predpísaný autoritatívnym orgánom, ktorý má záväznú právnu silu“.¹⁹ Spojené štáty americké sú budované na základoch európskej kultúry, ktorá sa na americkej pôde začala formovať zaujímavým spôsobom. Zmenám neuniklo ani právo. „V rodine common law však právo USA zostalo. Patrí doň svojou povahou, koncepciou, prístupmi, názvoslovím, základnými inštitútmi a pod. Základným predpokladom takéhoto právneho systému je existencia silnej súdnej moci, ktorej výroky nadobúdajú normatívny charakter. Táto sila právo dotvára, mení, spresňuje a v pomalom evolučnom tempe kontinuálne vyvíja tak, aby sa čo najviac približovalo spoločenským podmienkam a požiadavkám.“²⁰

Podobne ako v anglickom práve, aj v práve USA nie je precedens jediným prameňom práva. Precedensy tu majú významné postavenie medzi prameňmi práva, no i ostatné pramene tu zohrávajú dôležitú úlohu a formujú vzhľad amerického práva. Pramene práva USA môžeme rozdeliť na základné a druhotné. Primárne pramene sú tvorené právo vytváraným súdmi a zákon-

¹⁹ United States Fidelity and Guaranty Co. v. Guenther, (1930). Dostupné na: http://www.law.uky.edu/files/docs/clinic/sources_of_the_law.pdf.

²⁰ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 106.

nou tvorbou práva (písaným právom). Za druhotné pramene práva pokladáme neoficiálne zbierky sudcovského práva²¹ a názory odborníkov pôsobiach v oblasti právnej vedy.

„Odlišnosť amerického a anglického právneho vývoja spočíva i v tom, že v Amerike stratilo svoj historický význam delenie sudcovského práva na common law a equity. Oba tieto výrazy síce v americkom právnom jazyku zostali, ale tak, že common law prakticky znamená synonymum pre sudcovské právo a equity sa používa v celkom inom význame, ktorý pre náš výklad nemá význam.“²²

Pramene práva USA sa môžu triediť podľa viacerých kritérií:

1. Podľa orgánov, ktoré ich prijali:
 - a) Primárne – tvoriace základ práva. Sú pravidlá, ktoré presadzujú miestne, štátne a federálne vlády. Medzi zdroje primárneho práva patria vyhlášky, zákony, zmluvy, súdne rozhodnutia, súdne pravidlá, administratívne pravidlá a predpisy, rozhodnutia správnych orgánov, výkonné príkazy a nariadenia.
 - b) Sekundárne – pramene, ktoré pomáhajú nachádzať právo, môžu ho i vysvetľovať, prípadne komentovať. Netvoria však právo samotné. Do tejto skupiny zaradíme právne encyklopédie, odborné články, monografie, prehľady literatúry, články v časopisoch.
2. Podľa donútenia, ktoré je s nimi spojené:
 - a) Oficiálne – ktorých sankcionovanie vynucuje vláda alebo súdy, je to samotný text zákona. Súdy sa spravidla odvolávajú na citácie platných zákonov.
 - b) Neoficiálne – komerčne zverejňované a sú skoršieho datovania. Dochádza k ich redakčnej úprave, aby sa zlepšila ich zrozumiteľnosť. Komerčne publikované zdroje sú niekedy uvádzané ako „oficiálne“ a citované súdmi. Zaradíme sem články z Washington Reports alebo Supreme Court Reporter.
3. Podľa poznámok, ktoré sú pripájané k textom zákona:
 - a) Komentované – pramene, ktoré obsahujú zverejnený text zákona spolu s doplňujúcimi informáciami. Znenie zákona je primárnou časťou a anotácie sú len doplnkovým znením. Anotácie môžu obsahovať napr. zhrnutie prípadu, odkazy na interpretácie práva, odkazy na odborné články v časopisoch, legislatívnu históriu, redakčné poznámky a analýzy.
 - b) Nekomentované – zdroje, ktoré uvádzajú len holé znenie zákona.²³

²¹ Patria sem najmä tzv. Restatements, ktoré vypracoval Americký inštitút práva.

²² KNAPP, Viktor. *Teorie práva*. Praha : Nakladatelství C. H. Beck, 1995, s. 100.

²³ King County Law Library – Sources of the Law – Federal, State & Local. Dostupné na: <http://www.kcll.org/researchhelp/researchguides/primarysources.pdf>.

Nasledujúce delenie prameňov práva USA sa používa v teórii práva najčastejšie:

1. Súdne rozhodnutia – založené na zásade *stare decisis*.
2. Pramene *lex scripta* – tvorené písaným (zákonným) právom. Do tejto skupiny prameňov zaraďujeme Ústavu Spojených štátov amerických, zákony a akty výkonnej moci.

2.1. Precedens a právo USA

„G. Calebresi dokazuje, že v posledných rokoch sa v systéme Common law, najmä v USA, výrazne zosilňuje kult zákona a trend k nahrádzaniu sudcovskej tvorby práva právnymi predpismi prijatými parlamentom.“²⁴ Internacionalizácia práva a právny pluralizmus ovplyvňujú všetky svetové právne systémy. Zmeny v práve nimi vyvolané postihli i právny systém USA a spôsobili zmeny, ktoré oslabili postavenie precedensu ako primárneho prameňa práva.

„Je potrebné poznamenať, že pravidlo precedensu pôsobí v USA trochu inak ako v Anglicku. Precedens tu totiž nemá až takú právnu silu. Najvyšší súd USA ani najvyššie súdy jednotlivých štátov nie sú povinné rešpektovať vlastné rozhodnutia a súčasne pravidlo precedensu pôsobí len v rámci súdneho systému jednotlivých štátov. Samozrejme, kvôli stabilite práva a právnej istote sa zmeny súdnej praxe pripúšťajú len s veľkou obozretnosťou.“²⁵ Aj z týchto dôvodov je presnejšie nazývať právny systém pôsobiaci v USA a Anglicku ako anglo-americký a nie ako systém common law. Rozdiely medzi právom týchto štátov sú značne viditeľné, aj keď stoja na spoločných základoch.

V USA sa značné množstvo precedensov vytvára na apelačnej úrovni. Takéto rozhodnutia zväčša obsahujú:

1. Názov prípadu (tvorený menami strán, ktoré sú oddelené skratkou v.),
2. Názov súdu, ktorý vo veci konal,
3. Dátum rozhodnutia v danej veci,
4. Zhrnutie dovtedajšieho konania vo veci,
5. Rozhodnutia vo veci samotnej,
6. Odôvodnenie, ktoré zahŕňa opis základných skutočností prípadu,
7. Právny názor súdu, ktorý vždy obsahuje *ratio decidendi* a môže zahŕňať i *obiter dicta*.²⁶

²⁴ DRGONEC, Ján – KRAMNÁ, Jarmila. Súdne rozhodnutie ako prameň práva. *Justičná Revue*, 44, 1992, č. 1, s. 6.

²⁵ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 110.

²⁶ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 110.

Podobne ako v Anglicku, i v práve USA je kľúčová zásada *stare decisis*. „Použitie *precedensu* súdmi v Spojených štátoch amerických by malo byť skôr vnímané ako tradícia alebo prax než ako právna doktrína v najprísnejšom zmysle slova, pretože *precedens* je tak hlboko zakorenený v kultúre advokácie a súdnictva, ktoré následne koná bez väčších reflexií sudcov. Vo svojom základnom a najdôležitejšom význame doktrína *stare decisis* vyžaduje, aby všetky sudy nižšieho stupňa nasledovali *precedensy* súdov vyššieho stupňa, prijímali právo podľa vyhlásení vrchných súdov a nemajú sa pokúšať meniť ich rozhodnutia. Americkí právnici uverili, že aj tá najmenšia odchýlka od tejto pevnej zásady by zničila posvätnosť súdnej prax. Neexistovalo by konečné rozhodnutie, stabilita v práve, súdny systém by bol chaotický v jeho fungovaní, nestabilný a nekonzistentný vo svojich rozhodnutiach.“²⁷

Významný vplyv na fungovanie právneho systému v USA zohráva federatívne zriadenie. USA sú federáciou a právo tu vzniká na federálnej i celoštátnej úrovni. Dôležitú úlohu tu zohráva i písaná ústava, ktorá má silnú pozíciu. „V USA sa vychádza z písanej ústavy, právne obyčaje nie sú prameňom práva a vytváranie *common law* je ovplyvnené federatívnym systémom (právo USA a jednotlivých štátov únie). Významné rozdiely spočívajú tiež v vzťahoch *statute law* a *common law* vo Veľkej Británii a v USA. V Británii vzhľadom na doktrínu suverenity parlamentu nemôže súdny *precedens* odporovať zákonu. V USA však na základe dekoncentrovanej podoby ústavného súdnictva Najvyšší súd USA (a obdobne Najvyššie sudy členských štátov únie) môže odmietnuť aplikáciu zákona na konkrétny prípad s odôvodnením jeho neústavnosti, pričom jeho rozhodnutie má *precedentný* charakter.“²⁸

2.2. Lex scripta v USA

USA charakterizuje písaná ústava a to zvyrazňuje význam písaného práva. Existencia písaného práva však nevylučuje priamu účinnosť *precedensov*. Spolupôsobenie dvoch primárnych prameňov práva si vyžaduje dôslednú úpravu. „Podobne ako v Anglicku patrí aj v USA k najdôležitejším prameňom práva súdna prax a zákon. Najmä v poslednom storočí sa veľmi posilnila úloha zákonodarstva, ktorým sa usmerňuje vývoj práva v mnohých významných oblastiach. Rozvoj zákonodarstva sa v USA nepociťoval natoľko ako cudzorodý prvok, pretože tradícia písaného práva sa v USA presadila krátko po získaní nezávislosti najmä prijatím federálnej ústavy vytvorenej na

²⁷ SELLERS, Mortimer N. S. The Doctrine of Precedent in the United States of America, *American Journal of Comparative Law*, Vol. 54, No. 1, 2006, s. 17, Dostupné na: <http://www2.law.uu.nl/priv/AIDC/PDF%20files/IC1/IC1%20-%20USA.pdf>.

²⁸ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Dobrá Voda : Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2001, s. 105.

základe Deklarácie práv – základu právnych inštitútov a verejných slobôd v USA.²⁹ USA napriek svojej zemepisnej polohe majú ku kontinentálnemu právnemu systému bližšie ako Veľká Británia. Písané právo sa tu presadilo omnoho ľahšie ako v Anglicku a má i významnejšie postavenie.

Dôležitosť zákona pre americké právo zvýraznila i samotná Ústava USA, ktorá o zákonodarstve v čl. 6 ods. 2 uvádza: „Táto Ústava a zákony Spojených štátov, ktoré budú prijaté v súlade s ňou, ako aj zmluvy, ktoré boli alebo budú uzavreté Spojenými štátmi, budú najvyššími zákonmi krajiny a budú zaväzovať sudcov každého štátu bez ohľadu na akékoľvek ustanovenia ústav alebo zákonov ktoréhokoľvek štátu.“³⁰

2.2.1. Ústava Spojených štátov amerických

„Predstavuje najvyšší zákon únie, s ktorým musia byť v súlade všetky ostatné právne akty (federálne aj štátne) a tiež normy case law. Má prednosť aj pred medzinárodnými zmluvami. Bola prijatá v roku 1787 a je najstaršou platnou ústavou na svete. Je pozoruhodná aj tým, že jej jazyk je čisto právnický, neobsahuje žiadne filozofické, mimoprávne a teoretické zdôvodnenia, v dôsledku čoho je veľmi málo poplatná dobe a jej politike. Za viac ako dvesto rokov v nej bolo vykonaných len 22 zmien, príčinou tejto stálosti je obťažnosť meniť ústavu, keďže v článku V. vyžaduje na zmenu 2/3 rozhodnutie Kongresu USA a následnú ratifikáciu 3/4 štátov únie. Napriek tejto skutočnosti Ústava USA nie je statická, prispôsobuje sa spoločenským premenám čiastočne dodatkami, ale predovšetkým výkladom Najvyššieho súdu.“³¹

„Ústavu USA ako vážny politický i právny dokument nemožno najmä v podmienkach právneho systému common law, kde sa všetky zákony ponímajú ako niečo cudzorodé vlastnému právu, postaviť na roveň bežnému zákonu. Ústava USA na rozdiel od iných zákonov totiž nesleduje ciele doplnenia alebo spresnenia súdnej praxe, naopak, je zákonom románskeho typu, ktorého ambíciou nie je riešiť spory, ale ustanoviť normy všeobecného charakteru o organizácii a výkone štátnej správy. Z týchto dôvodov nezaujíma ústava ako prameň práva vo vzťahu k súdnej praxi subordinované postavenie, skôr naopak – vládne nad korpusom common law a možno povedať, že aj

²⁹ HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 85.

³⁰ ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Žilina : Poradca podnikateľa, s r. o., Bratislavská vysoká škola práva, 2007, s. 116.

³¹ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 112.

samotné common law z nej čerpá svoju silu.“³² Je dôležité, že práve prijatie ústavy v Spojených štátoch amerických viedlo k najvýraznejšiemu odklonu od anglického vzoru. V Anglicku sa nikdy nepodarilo prijať rigidnú ústavu. USA v tomto smere vykročili správnym smerom a sú dôkazom koexistencie ústavy ako najvyššieho zákona štátu spolu so sudcovskou tvorbou práva.

2.2.2. Zákony v USA

„Predmetom úpravy prostredníctvom zákonov sú predovšetkým verejno-právne otázky – funkcie a právomoci orgánov verejnej moci, otázky hospodárskej a sociálnej politiky, daňové a fiškálne veci. V poslednom, čase zasahuje zákonodarstvo aj do oblasti súkromnoprávej. V USA sa v niektorých odvetviach v rade štátov ujala aj skutočná kodifikácia práva – v prípade občianskych zákonov, občianskych súdnych poriadkov a trestných súdnych poriadkov.“³³ Zákon pôvodne upravoval len oblasti patriace výhradne do verejného práva. S rastúcim významom zákonnej tvorby práva sa postupne pridávajú i právne odvetvia patriace výhradne do sféry práva súkromného.

„Rast počtu zákonov sprevádza aj vydávanie celého radu zborníkov, ktoré podávajú prehľad federálneho zákonodarstva a zákonodarstva štátov. Napriek tomu, že tieto zborníky sa niekedy nazývajú kódexmi, nejde o kódexy v zmysle romano-germánskeho práva. To však neznamená, že by v USA zákonníky vôbec neexistovali. V rade štátov boli prijaté občianske zákonníky, občiansko-procesné a trestno-procesné zákonníky a všetky štáty majú trestné kódexy. Ani tieto americké kódexy nie sú totožné s európskymi, pri ich výklade sa vychádza z názoru, že zákonodarca mal v úmysle skonsolidovať predtým platné normy vytvorené súdnou praxou.“³⁴ Napriek dôležitej úlohe ústavy v dejinách USA i v súčasnosti nie sú zákony ako prameň práva v rovnakej pozícii. Zákon tu má stále menej stabilnejšie postavenie ako precedens. V poslednom období sa význam týchto prameňov práva začína približovať a je možné, že v budúcnosti si budú precedens a zákon ako primárne pramene práva rovné.

2.2.3. Akty výkonnej moci v USA

„Predstavujú vyhlásenia a vykonávacie nariadenia, resp. dekréty prezidenta USA vo veciach, ktoré spadajú do jeho právomoci, ďalej sú to vše-

³² HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 90.

³³ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 113.

³⁴ HRUŠKOVIČ, Ivan – KALESNÁ, Katarína – ŠTEFANOVIČ, Milan. *Svetové právne systémy*. Bratislava : Vydavateľské oddelenie PraF UK, 2009, s. 91.

obecné záväzné predpisy federálnej administratívy, na úrovni štátov nariadenia guvernérrov a všeobecne záväzné predpisy štátnej administratívy.³⁵ Black's Law Dictionary definuje tieto akty ako:

1. „Nariadenia implementujúce politiku prijatú v zákone.“³⁶
2. „Pravidlo alebo poriadok so silou zákona vydaný orgánom vládnej moci.“³⁷

Záver

Anglo-americký právny systém spolu s kontinentálnym sú v súčasnej dobe piliermi, na ktorých stojí svetové právo. Štáty, ktoré nezaraďujeme do týchto právnych systémov, ale ich spájame do spoločnej skupiny náboženských a tradičných systémov práva, boli konfrontované s oboma právnymi systémami. Vplyv oboch právnych systémov je zjavný takmer vo všetkých právnych systémoch sveta. Základom anglo-amerického právneho systému je nepochybne anglické právo, ktoré bolo významne obmenené v USA a tým pomohlo vytvoriť súčasnú podobu tohto právneho systému.

Dôvodov, pre ktoré sa právo USA odklonilo od svojho anglického vzoru, bolo viacero. Medzi najvýznamnejší patrí nepochybne štátne zriadenie. USA sú federáciou a právo tu vzniká na federálnej i celoštátnej úrovni. Rozdiely badať i v používaní právnej terminológie. Typickým znakom amerického práva je existencia písanej ústavy, ktorá má dôležitý vplyv pri formovaní federálnych zákonov.

Recenzent: JUDr. Marek Števček, PhD.

KASINEC, Rudolf. *Precedent and other sources of law in United Kingdom and in USA*. In *HISTORIA ET THEORIA IURIS*, Vol. 3, 2011, No. 5, p. 115-127.

Legal system of the United Kingdom and the United States belong to anglo-american legal culture. In USA law is derived from four sources: constitutional law, statutory law, administrative regulations, and common law (which includes case law). The most important source of law in the United States is the US Constitution. In the UK there are three main sources of law: legislation (statue law), common law (judge-made law) and the European law. British law was historically based on customs and social traditions. Today custom law is a part of common law, notably being in cases where there was no judicial precedent but which

³⁵ TÓTHOVÁ, Marta. *Právna komparatistika*. Košice : Vydavateľské oddelenie Univerzity Pavla Jozefa Šafárika, 2005, s. 113.

³⁶ CONNELLY, Allison. The Sources of the Law. Dostupné na: http://www.law.uky.edu/files/docs/clinic/sources_of_the_law.pdf, dostupné 21. 11. 2010.

³⁷ Tamtiež.

were known to exist since time memorial (since 1189). Sources of law of both the UK and the United States are built on common foundations, but in the historical development they are considerably delayed from each other. The aim of this article is to show the differences between the sources of law of both states.